

Oponentský posudek

JANA KRAJÍCOVÁ: CELONÁRODNÍ BOJ ZA REVIZI NEROVNOPRÁVNÝCH SMLUV

Problematika nerovnoprávných smluv a úsilí o jejich revizi patří k významným událostem moderních japonských dějin. Vzhledem k tomu, že na pozadí těchto historických událostí lze sledovat proces přechodu od předmoderního, v očích západních zemí zaostalého Japonska k moderní společnosti, patří otázka nerovnoprávných smluv k detailně zpracovaným tématům. Diplomantka tedy mohla při své práci vycházet z hojné zásoby vědecké i populárně naučné literatury. Ve své práci se zaměřila na „podrobný popis procesu revize nerovnoprávných smluv“ a za svůj cíl si vytýčila „doložit, že revize smluv ... byl koordinovaný proces, v němž byl plně zainteresován celý národ“. Práci si rozdělila do dvou kapitol – v první popisuje smlouvy, na jejichž základě se Japonsko postupně otevřelo západnímu světu, ve druhé pak analyzuje proces jejich revize v prvních desetiletích vlády Meidži.

Práce jako celek působí dobrým dojmem – autorka se drží tématu, zbytečně ho nerozměňuje ani od něj neodpovídá. Jednotlivé události jsou představovány v logickém sledu a hloubka diskuze je úměrná váze jednotlivých problémů. Na některých místech se sice zbytečně opakuje (například většina událostí popisovaných v subkapitole 7.5. již byla téměř doslovně zmíněna v jiném kontextu), nicméně nejde o opakování příliš časté a nepůsobí proto rušivě. Na druhou stranu je nutno konstatovat, že práce nepřináší téměř žádné nové skutečnosti ani se nesnaží o vlastní, původní interpretaci známých faktů. Celkově lze tedy předkládanou diplomovou práci charakterizovat jako čistě popisnou. I přes tuto popisnost a zdánlivou absenci kontroverzních faktů, je však autorčina argumentace na několika místech sporná. Kontroverzní je hned první věta celé práce. Podle diplomantky se Japonsko „nacházelo zhruba 250 let v **naprosté** [zvýrazněno oponentem] izolaci od okolního světa“ (str. 1). Je pravdou, že po téměř celé období Tokugawa byl styk se zahraničím z velké míry omezen, nikdy se však nejednalo o „naprostou“ izolaci. Lze však uvést i další sporná tvrzení. Například na straně 33 diplomantka tvrdí, že „díky nízkému clu poskytovala [smluvní ustanovení] cizím obchodníkům vysoké zisky a zároveň tak japonskou vládu o tyto zisky připravila“. Není mi zcela jasné, o jaké zisky japonská vláda přicházela, vezmeme-li v úvahu, že v době podpisu smlouvy a více jak deset následujících let byl obchod aktivitou ovládanou převážně obchodníky, případně jednotlivými knížectvími (*hanbai senbaisei*), a jako takový nebyl předmětem zdanění. Pokud tedy obchod s cizím, díky nízkým celním sazbám levnějším zbožím mohl někoho připravit o zisky, pak to byli jednotliví obchodníci, resp. jednotlivá knížectví, v žádném případě však japonská vláda. Na jiném místě jsou uvedena fakta neúplná a vzbuzují mírné pochybnosti. Například na straně 31 autorka konstatuje, že tokugawské Japonsko „postrádalo trestní a občanský zákoník. Byl zde jakýsi zákoník z roku 1742, avšak ten se řídil zvykovým právem a nejčastější trest, který uváděl, byl trest smrti“. Nevím, který zákoník má autorka na mysli; nejsem si však schopen uvědomit, která právní norma, platná v polovině tokugawského období a klasifikovaná jako „zákoník“, mohla uvádět trest smrti jako nejčastější právní postih. Všechny takovéto nesrovnalosti však mohou sloužit spíše jako námět k diskuzi a zásadním způsobem nesnižují úroveň celé práce.

Tuto úroveň naproti tomu snižuje několik zásadních nedostatků, které můžeme rozdělit do následujících skupin:

1. Terminologické nepřesnosti a chyby.

Diplomantka si v celé práci plete termín „clo“ (*dávka vybíraná státem při přechodu zboží přes celní hranici*) s termínem „celní sazba“ (*výše celního zatížení vyjádřená v procentech z hodnoty zboží*). Ačkoli se na první pohled může zdát, že jde o drobné přeřeknutí, ve skutečnosti je to zmatení pojmů, které zásadním způsobem mění smysl jednotlivých tvrzení. Například na str. 47 autorka konstatuje, že „Salisbury potvrdil slova Parkese s tím, že sice chápe snahu Japonska získat kontrolu nad **výší cla** [zvýrazněno oponentem], ale za nynější ekonomické situace, kdy dovoz britského zboží zdaleka převyšuje vývoz, by jakékoli **zvýšení cla** [dtto] neblaze ovlivnilo obchod mezi oběma zeměmi a zapříčinilo britským obchodníkům velké ztráty“. Autor citované pasáže (Kadžima, Nihon gaikóši, str. 140) měl určitě na mysli zvýšení celní sazby, neboť ke zvýšení cla by mohlo dojít i v případě, kdyby Japonsko mělo právo snížit celní sazbu; tohoto zvýšení by totiž mohlo být dosaženo růstem objemu dovozu, který by však v žádném případě nezpůsobil britským obchodníkům zmiňované ztráty. Úplné zmatení pak představuje věta uvedená na str. 91: „Kontrolu nad tarify dovozních cel však tyto smlouvy Japonsku nepřiznaly a byla pouze upravena výše cla.“ Nejsm si jist, zda správně chápu význam výše uvedeného tvrzení; diplomantka totiž v podstatě říká, že Japonsko sice nemohlo jednostranně stanovit výši celní sazby na dovážené zboží (jejími slovy „tarify dovozních cel“), ale dohodlo se alespoň na úpravě výše cla, tzn. na úpravě finanční částky, která mohla být vybrána od zahraničních obchodníků jako clo. Jen namátkou mě napadá, co se asi stalo v případě, že výše této částka byla překročena? Zboží bylo vpuštěno do země bezcelně? Nebo nebylo vpuštěno vůbec?

Dalším vágním termínem, který autorka uvádí bez bližšího vysvětlení, je „dovozní daň“ (str. 38 – dodatečná obchodní smlouva mezi Japonskem a Holandskem z roku 1856 obsahovala „stanovení dovozní daně na 35%“). Dovozní daní se v mezinárodním obchodě rozumí *zvláštní dávka při dovozu některého zboží, například silniční při dovozu motorových vozidel* (Encyklopedie zahraničního obchodu, SNTL, Praha 1982). Diplomantka měla zřejmě na mysli „dovozní clo ve výši 35 % z hodnoty zboží“. Pokud se však v případě japonsko holandské smlouvy opravdu jednalo o dovozní daň a nikoli o dovozní clo, měla by vysvětlit, k jakému zboží se tato daň vázala a jakým způsobem byla stanovována (35 % ad valorem?). Obdobný terminologický problém najdeme i na straně 27.

Jinou neustále se opakující chybou, způsobenou zřejmě vlivem nesprávného překladu z angličtiny, jsou termíny „tarifní dohoda“, „tarifní autonomie“ a „tarifní sazebník“. Anglické slovo „tariff“ má v češtině dva významy – 1. clo, 2. sazba, tarif. Počeštěné slovo „tarif“ se však používá pouze ve významu „sazba“, resp. „sazebník“ (Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost, Academia, Praha 2000). V žádném případě ho nelze použít jako ekvivalent ke slovu „clo“. Správnými termíny tedy jsou „celní dohoda“, „celní autonomie“ a „celní sazebník“.

Na straně 26 a 27 diplomantka uvádí japonský termín „oboegaki“, který překládá jednou jako „protokol“, podruhé jako „konvence“. Termínem „oboegaki“ se nejčastěji označuje zápis z jednání, který může obsahovat i závěrečná ujednání, na kterých se strany dohodly. V tomto smyslu je možné použít termín „protokol“, v žádném případě však „konvence“.

2. Úroveň vyjadřování v češtině

Diplomantka nerespektuje základní pravidla českého jazyka. Šógunátní vládu *bakufu* střídavě považuje za podstatné jméno rodu ženského (str. 25: „vláda bakufu ... měla snahu upevnit“) a vzápětí však i rodu středního (ve stejném odstavci: „to však bakufu **nemohlo** slíbit...“). Pokud by šlo o jediný případ, bylo by možné považovat tuto nejednotnost za opominutí; bohužel tento problém se opakuje v celé práci. Do jisté míry je takovéto pochybení pochopitelné u cizího slova; bohužel diplomantka má stejné problémy například i se Spojenými státy americkými – „USA **nebylo** sice ochotno přistoupit ...“ (str. 53).

Dalším nedostatkem je častý vliv angličtiny – někde patrný spíše ve slovosledu, jinde v ustálených slovních spojeních. Za všechny uveďme alespoň spojení „referovat se k“ ve smyslu „odkazovat/odvolávat se na“: „... díky doložce nejvyšších výhod se k tomuto mohly referovat i ostatní smluvní země...“ (str. 32); „... v tomto návrhu se referoval k Denisonovi...“ (str. 52), „...kritizoval v něm ministerstvo zahraničí, že se v otázce revize nereferuje k rozhodnutí celého kabinetu“ (str. 60). Za obdobný anglikanismus lze považovat i větu „... ačkoli si japonská vláda zacílila obchodní smlouvy revidovat, nakonec podepsala...“ (str. 37) a jiné.

Na některých místech je porušení pravidel českého pravopisu natolik závažné, že se občas ztrácí smysl věty. Za všechny uvádím několik příkladů (tučně zvýrazňuji problematické tvary): „Jedním ze záporných bodů smluv, které vláda zdělila po šógunátní vládě, byla její neomezená doba platnosti“ (str. 1); „Fish navrhl Japoncům, aby vytvořili seznam požadavků, jejichž by chtěli prodiskutovat.“ (str. 39); „Skutečností, která upřednostňovala revizi tarifů před znovuzískáním exteritoriálních práv, byla, že japonské veřejné finance se v té době nacházely v kritickém stavu.“ (str. 45); „...cizí lodě se odmítaly podříditi karanténním opatřením **nařízených** japonskou vládou“ (str. 49); „Brzy však zjistila, že takovýto pohled na věc je dosti nereálný a mocnosti se jen stěží vzdají výsad smlouvami **garantovanými**“ (str. 94) a další.

Někdy se diplomantka uchyluje k obrátům, které by se – dle mého názoru – neměly objevit v odborné historické práci. Mám na mysli například spojení „okolnosti opětovně prosákly ven“ (str. 75) či „ministr zahraničí v pokusu revize plně pohořel“ (dtto).

Samostatným problémem je užívání japonských osobních jmen. V některých případech diplomantka skloňuje jméno rodové i osobní (str. 55: „vládní kabinet pod vedením Itóa Hirobumiho“), jinde buď jen jméno osobní (str. 52: „Grandvill navrhl Mori Arinorimu“) nebo naopak jen jméno rodové (str. 21: „mnoho knížat v čele s Tokugawou Nariaki“) a na některých místech neskloňuje vůbec (str. 9: „Takto také instruovala své zástupce v čele s Hajaši Noboru“).

Řada nepřesností je způsobena spíše opomenutím – „rozpuštěné parlamentu“ místo „rozpuštění parlamentu“ (str. 76); „rušení exteritoriálních práv“ místo „zrušení exteritoriálních práv“ (str. 83) a další; to vše vypovídá o nedůsledné redakční práci s konečným textem.

3. Přílohy a resumé

V příloze č. 2 autorka předkládá český překlad „Smluv, které sloužily jako vzor k sepsání ostatních smluv“. Opominu-li trochu „netradiční“ vymezení primárních historických pramenů, u všech třech smluv diplomantka uvádí pouze vlastní text smlouvy, aniž by uvedla dataci či údaj signatářů. Navíc

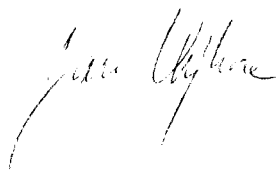
chybí jakékoli údaje o pramenech, ze kterých diplomantka překlad pořizovala (osobně na mě působí dojmem překladu textu staženého z internetu). Budeme-li pohlížet na uvedené smlouvy jako na historický dokument, nemají v tomto kontextu žádnou hodnotu a jejich zařazení považuji za zbytečné.

Závěrečné resumé je v podstatě totožné se závěrem a jeho zařazení je do jisté míry zbytečné. Naopak namísto českého textu bych uvítal resumé v angličtině, resp. v japonštině.

Závěr

I přes výše uvedené výhrady považuji předloženou práci za vcelku kvalitní popis dané problematiky, doporučuji práci k obhajobě a navrhuji hodnocení stupněm velmi dobře.

V Praze, 20. 1. 2008

Jan Sýkora

Ústav Dálného východu FF UK